

KATOLIKUS KÁNTORLAPOK

— Szerkeszti: Balogh Piusz O. Praem. —

A görögkatolikus egyház istentiszteleti formái

3. Az eucharisztikus liturgia

A keleti liturgia legalapvetőbb egysége az *eucharisztikus liturgia*, a szentmise. Az év jórészében (tíz alkalmat kivéve, mikor Nagy Szent Bazil liturgiáját végezzük) *Aranyszájú Szent János* liturgiája alkotja a nap megszentelésének súlypontját. A hazai görögkatolikus egyház a liturgiát *az üdvtörténet alapján* fejt meg, tehát úgy tekinti, hogy ebben újraéljük az egész Krisztus-eseményt, sőt az egész üdvtörténetet.

Az „Aranyszájú”-liturgia az előkészülettel, a *proszkomidiával* kezdődik. A többdimenziós jelleg már ebben is jól tükröződik: egyszerre utal nagycsütörtökre (a húsvéti lakoma előkészítése), nagypéntekre („Feláldoztatik az Isten Báránya”), sőt az eszkhatólógiára is (a megdicsőült Egyház felidézésével). Mégis, ha a liturgia egészén belül akarjuk elhelyezni, úgy mondhatnók, hogy ez a liturgia *karácsonyi szakasza* (vö. „A csillag megállapodék a hely fölött, ahol a gyermek volt”), az egész, zárt ajtók mellett bemutatott proszkomidia pedig joggal állítható párhuzamba Jézus „rejtett életével”.

Ezután kezdődik a szentmise nyilvános része, annak is első egysége, a *hitjelöltek (katechumenek) liturgiája*, amely —a II. Vatikánum kifejezésével— az igeliturgiának felel meg. Liturgikus hagyományunk szerint a „kezdő áldás” („Áldott az Atya és Fiú és Szentlélek országa”) vízkeresztre, a Szentháromság titkának feltárulására emlékeztet bennünket, hiszen ezután kezdte meg Jézus az Ország örömmüzenetének hirdetését. A katechumenek liturgiájában az a Názáreti Jézus jelenik meg, aki valamikor körbejárta a palesztínai falvakat, tanította kortársait. Jézus most az evangéliumban mint Isten szavában van jelen, ezért viszik körbe az evangéliumoskönyvet, s kiált föl a diákonus: „Bölcsesség, igazhívók!” Krisztus szava szól a szentírási szakaszokon és az igehirdető szavain keresztül is.

A hitjelöltek liturgiája természetesen több *más üdvtörténeti elemet* is tartalmaz: megjelenik benne a Teremtő dicsérete, az imádkozó Ószövetség (az antifonák zsolttáraiban), a testi és lelki elesettségében Krisztushoz könyörgő ember (ekténiák), a Szentháromság dicsőítése („Szent Isten, Szent Erős, Szent Halhatatlan”) és húsvét öröme, vasárnaponként szavakban is kifejezve (vö. tropár, konták), de magának az ige befogadásának „emmauszi” élménye is, hiszen

maga Krisztus az, aki feltárja előttünk az „Írások értelmét”. „Áldozás” ez is éppúgy, mint a Krisztus testéből-véréből való részesedés, „lelkünk és testünk megvilágosítója”-nak, Krisztusnak befogadása.

Többdimenziójú a „*hívők liturgiájának*” első része, az *áldozat liturgiája* is. Az eucharisziára előkészített kenyérrel és borral (melyet Kelet már itt is az „Eucharisztia ikonja”-nak tekint!) megtartott ún. nagybemenet az anamnézis, a megemlékezés síkján Jézus virágvasárnapi bevonulását idézi fel, a „részesedés” síkján azonban már eszkatologikus esemény: a kerub-ének szavai szerint az általunk bemutatott liturgián „a kerubokat ábrázoljuk”, azaz jelenítjük meg. Kelet szemléletében a földi liturgia az Isten színe előtt zajló mennyei liturgia vetülete — és szerves része! Ezért hangozhat fel majd az átváltoztatás előtt az angyalok „győzelmi éneke”, a Háromszorszent.

Közben a *Hitvallás* szavakban is összefoglalja az üdvtörténet egészét. A mind a keleti, mind a nyugati szentmisében meglévő „Emeljük föl szívünket!” ismét tülemel a megemlékezés síkján, a kölcsönös önátadás magaslatára, s ugyan ezen a létsíkon belül szólhat az „*eucharisztikus ima*” (prefáció) arról, hogy Krisztus „már föl vitt bennünket a mennybe, és jövődő országát ajándékozta nekünk”. Hogy a szentmise eucharisztia, hálaadás, az itt nyeri el értelmét: nem egyszerűen csak múltbeli dolgokért adunk hálát Istennek, hanem, hogy már nekünk ajándékozta az örök jövőt! Íme, a liturgia egyetlen, megbonthatatlan folyamatban tesz bennünket az üdvtörténet befogadóivá.

Az átváltoztatás előtti imádság világosan jelzi az idősíkoknak ezt az egységét. Bár szűkebben véve „csak” az *utolsó vacsora* felidézése következik, s itt a liturgia történelmileg is a lehető leghűbben idézi fel annak eseményeit, szavait, azonban az ottani pászka-lakoma keretébe ágyazott történés maga is előre mutatott nagypéntek áldozatára, arra az eseményre, melyben Isten egyszülött Fiát adta értünk, ő pedig „önmagát adta át a világ életéért”, s ez válik most valósággá Jézus örök szándékának erőterében. A kenyér és a bor fölött elmondott szavak után pedig a már idézett „megemlékezvén” kezdetű imádság jelzi ennek az áldozatnak további, egészen a végidőig előre mutató távlatait is.

Érthető tehát, ha a görög liturgia s ennek nyomán a keleti teológia más összefüggésben látja a *szerezés igéit*, mint a nyugati. Abban semmi kétsége sem volt egyetlen keleti teológusnak sem, hogy ettől kezdve Krisztus valóságosan van jelen a kenyér és bor színe alatt. „Ez a te valóságos és legtisztább tested a te valóságos és megelevenítő véred” — mondja kifejezetten is az áldozó, mielőtt Krisztussal találkozik. Ám Kelet másképpen közeledik az átváltozás kérdéséhez. Az eltérés nemcsak abban van, hogy (mint érintettük) nem akarja egyetlen mozzanatra leszűkíteni ezt a folyamatot, hanem abban is, hogy számára a lényeg, járulék, átlényegülés evilági fogalmak, itt pedig éppen a nem evilági, a *megdicsőült létrend* tör be világunkba: maga Krisztus! Keleti szerzők arra is figyelmeztetnek: nem egyszerűen csak „anyagok” fekszenek előttünk, hanem kenyér és bor, étel és ital, amelyek már azzal a Krisztussal azonosultak, aki azt mondta magáról: „Az én testem valóban étel”, azaz, aki maga

kívánt táplálékká, étletté változni számunkra. Kelet tehát már itt, az átváltásban is a „halhatatlanság forrásának” felfakadását látja, amely csak eszkatológiai fogalmakkal közelíthető meg.

A keleti liturgiából az is kétségtelen, hogy ezt a Krisztus-tapasztalást a *Szentlélek teszi lehetővé* számunkra. Mint már jeleztük, nem arról van tehát szó, hogy az utolsó vacsorai szavak helyett az epiklézisben kellene látnunk az átváltoztatás mozzanatát, hanem arról, hogy a Szentlélek leszállása teljesíti ki a felajánlásban és az anamnézisben elkezdődött folyamatot: „Tedd ezt a kenyeret Krisztusod drága testévé, és ami e kehelyben van, Krisztusod drága vérévé, átváltoztatván a te Szentlekeddel” — kérjük a görögkatolikus liturgiában is.

A liturgia befejező egysége az *áldozás liturgiája*. Ennek elején, a *Minden szentek* ekténiájának csendes imádsága tárja fel az eucharisztia — mint áldozásnak — tulajdonképpeni tartalmát. Azért imádkozunk, hogy a liturgia szolgáljon „a bűnök bocsánatára, a vétkek elengedésére, a Szentlélek közöltetésére, a mennyország elnyerésére, a benned való bizalomra, nem pedig ítéletre vagy kárhozatra”. Itt láthatjuk, hogy a keleti liturgia — amellet, hogy fogékony marad a különböző szükséghelyzetekben lévők (hajózók, betegek, foglyok, stb.) iránt — nem reked meg a földi, ha úgy tetszik: utilitarista szempontoknál, hanem elsősorban mennyei kincsek elnyerésére, a megváltás gyümölcseinek befogadására irányít bennünket. A „bűnök bocsánatának” szempontja eleven kötést létesít az Eucharisztia és a bűnbánat szentsége között, a további kegyelmi ajándékok a pünkösdi elemre és az üdvösség szempontjára fordítják a figyelmet. Ezek az összetevők teljeseznek ki az áldozásban.

Az *áldozás előkészítése* hűen tükrözi a liturgia közösséggé kovácsoló erejét is. Éppen abban, hogy Istent — a Krisztustól örökölt imában — mindannyiunk Atyjának merészkedünk mondani, gyökerezik istenfiúságunk s így testvériségünk is. Az Eucharisztia tehát valóban a közös Krisztus-testté válás szentsége. Ebben a megtisztult légkörben meri a liturgia „szentnek” nevezni az áldozás résztvevőit, igaz, azonnal helyesbíti is kijelentését: az egyedüli szent csakis Jézus Krisztus („Egy a Szent, egy az Úr”), csak annyiban lesz tehát szent valaki, amennyiben Krisztust, a teljességet képes tükrözni.

Ezután következik az áldozás, amelynek görög neve (*koinónia*) már maga is *egyesülésre hív*, ti. Krisztussal, a fővel, de a Krisztus-test többi tagjával is, a kegyelmi együtt-cselekvés síkján. S jóllehet az *Egy a szent* előtti papi imádság Krisztust már „országos dicsőségének trónján” látja, most a liturgia — idősíkokat egymásra vetítő módszerével — nagypéntekre emlékszik vissza, a Bárány megtöretésével s a szent testnek a kehelybe való „beletemetésével”. Ezután azonban már újra együtt a test és a vér, azaz az áldozásban valóban az élő, a *feltámadt Krisztussal* találkozunk. S ha vannak húsvéti elemei az előző liturgikus egységeknek, ez a vonás itt, az áldozásban válik uralkodóvá. Félreérthetetlenül utal erre a húsvéti liturgia, amely éppen áldozásra invitálva énekli meg a feltámadt Krisztus dicsőségét. Az áldozás tehát Kelet szemléletében azoknak a megjelenéseknek a sorát folytatja, amelyek során az apostolok — Tamással —

egészen a tapinthatóságig megtapasztalták Krisztus köztük létét és —az emmausziak révén— felismerték a kenyértörésben. Igaz, szemünk, akárcsak az övék vagy Mária Magdolnáé, aki kertésznek vélte, „elfátyolozott”, hiszen evilági szemmel „csak” a kenyeret és bort látjuk vagy ízleljük meg, ezeken mégis átsüt a megdicsőült Krisztus jelenléte, sőt ez a vele való személyes találkozás krisztusivá formál át bennünket, rajtunk keresztül pedig kezdi áthatni a világ evilági arculatát is.

Az *utolsó szentségi áldás* a liturgia jelképrendszerében Krisztus evilágtól vett búcsújára emlékeztet bennünket, melyben megígérte, hogy „veletek leszek mindennap a világ végéig”, ennek visszhangja az „öröktől fogva most és mindenkor”. A végbevitt Krisztus-mű azonban meghozta a *Lélek kiáradását* is, ezért itt, áldozás után jut ismét előtérbe a pünkösdi elem is: „Vettük a menyeyei Szentlelket ...” Kelet felfogása szerint az áldozás a „Szentlélek hitének teljességét” is jelenti. Nemcsak Krisztus testének-vérének vétele, hanem személyes pünkösöd is, a bérmlás óta bennünk működő Szentlélek hatásainak felerősödése.

Az áldozásban teljesedik ki az az *eszkhatológiai elem* is, amely szintén átszötte a liturgiát: a Szentháromság bennünk lakik, már „üdvözített minket”, valljuk pontosan úgy, ahogy Szent Pál arról beszél: Isten már feltámasztott és jobbjára ültetett bennünket.

Krisztus —mennybemenetele előtt— azzal búcsúzott el tanítványaitól, hogy a róla való *tanúskodásra* küldte őket. Ennek a parancsnak tesz eleget a liturgia, amikor az áldozás után a világba küldi vissza a Krisztus-titokban részesülteket („Békével távozzunk, az Úr nevében”). A liturgia nem tesz bennünket világonkívüliekké. Krisztus, mint ígérte is, nem „vesz ki” bennünket a világból, hanem arra küld, hogy mint ő is, adjuk oda magunkat a „világ életéért”. *Paul Claude* szerint Isten „kompetensekké” tett bennünket a világban való tanúskodásra. Ennek a küldetésre való felhatalmazásnak a pillanata a liturgia elbocsátója és —hazai gyakorlatunk szerint— végső áldása, mely Isten ember-szeretetének továbbélésére és továbbvitelére szólít.

Cselényi István Gábor

Liturgikus élet Nagyországban

Újból tollat kell ragadnom. Nem tudom, miért. Hiszen három évvel ezelőtt már olvashattak rólam ezen kiadvány olvasói. Azóta is ugyanazt teszem, amiről akkor írtam.

Arra, hogy most mégis rászánjam magam az írásra, Dobszay tanár úrnak az Új Ember hasábjain május 7-én megjelent cikke indított. „Kitartani a hét-köznapokban!” — Ezt hiányoltam a nyári zsámbéki beszámolókból. Csak arról szólt mindenki, hogy miket énekel, milyen ünnepekre készül, vagy amiatt